

ÅLANDS LAGTING – ETT PARLAMENT

Ålands politiska självstyrelse – autonomin – ger ålänningarna rätt att stifta lagar om sina inre angelägenheter, att utöva budgetmakt och att godkänna internationella avtal.

Ålands parlament eller "riksdag" benämns lagting. Lagtinget tillsätter landskapsregeringen, Ålands regering. Ålands autonomi grundar sig på internationell rätt och regleras i självstyrelselagen för Åland. Självstyrelselagen kan enbart ändras av Finlands riksdag i grundlagsenlig ordning med Ålands lagtings bifall. Ändringar i maktfördelningen mellan Åland och Finland kräver alltså att båda parter är överens.

Nu gällande självstyrelselag, som är den tredje i ordningen, trädde i kraft den 1 januari 1993.

Inom vilka områden får lagtinget stifta lagar?

Självstyrelselagen räknar upp de områden där Ålands lagting har lagstiftningsrätt. De viktigaste sektorerna är:

- undervisning, kultur och fornminnesvård
- hälso- och sjukvård, miljö
- socialvård
- näringslivets främjande
- intern trafik
- jord- och skogsbruk, fiske
- kommunalförvaltning och kommunalbeskattning
- polis
- post, radio och tv
- straffrätt avseende brott mot åländsk lagstiftning

Åland fungerar inom dessa områden i det närmaste som en självständig stat med egen lagstiftning och förvaltning.

Vilka områden hör till Finland?

På de områden där lagtinget saknar lagstiftningsbehörighet gäller de finländska lagarna på samma sätt som i landet i övrigt. Exempel på sådana områden är:

- utrikesförvaltningen
- större delen av civil- och straffrätten
- domstolarna
- tullväsendet
- statsbeskattningen

För att Ålands intressen skall kunna tillvaratas också på de här områdena har Åland en representant i Finlands riksdag. Ålands riksdagsledamot väljs på samma sätt som övriga riksdagsledamöter i Finland, dock så att Åland utgör en egen valkrets och så att åländska kandidater till riksdagen uppställs ur det egna åländska partipolitiska systemet. Finlands regering företräds i landskapet av landshövdingen som utses av republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman. Särskilda uppgifter för landshövdingen är att vara ordförande för Ålandsdelegationen samt att på uppdrag av presidenten öppna och avsluta lagtinget.

Hur väljs lagtinget?

Lagtinget, som består av 30 medlemmar, väljs vart fjärde år genom hemliga och proportionella val. Rösträttsåldern är 18 år. Åländsk hembygdsrätt utgör en förutsättning för rösträtt och valbarhet. De politiska grupperna på Åland är fristående i förhållande till utomåländska partier, men kan ideologiskt jämföras med motsvarande grupper i omvärlden.

Den ekonomiska självstyrelsen

Lagtingets huvuduppgift vid sidan av lagstiftningen är att besluta om Ålands budget. Inkomsterna i budgeten består

huvudsakligen av den s.k. avräkningen som utgör 0,47 procent av de i statsbokslutet för respektive år redovisade inkomsterna, med undantag för skatt på förvärvs- och kapitalinkomster, rundradioskatt, källskatt som betalas av begränsat skattskyldiga, samfundsskatt, tonnageskatt, lotteriskatt samt nya statslån. Dessutom erhåller autonomin de på Åland för respektive skatteår debiterade statliga förvärvs- och kapitalinkomstskatterna, källskatten som betalas av begränsat skattskyldiga, samfundsskatten och tonnageskatten. Vidare återförs årligen den på Åland betalda lotteriskattens belopp. Detta är en form av återbetalning av en del av de skatter som ålänningarna betalar till staten. Avräkning och skatteavräkning behövs för att bekosta självstyrelsens uppgifter. Precis som i Finland i övrigt uppbär nämligen staten skatter, tullar och avgifter också på Åland.

Lagstiftningskontrollen

De lagar som lagtinget antar sänds till republikens president som kan inlägga sitt veto endast i två fall, om lagtinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller om lagen rör Finlands yttre eller inre säkerhet. Presidenten grundar sitt beslut på utlåtanden från Ålandsdelegationen. I händelse av att veto övervägs ska även utlåtanden från högsta domstolen begäras in.

ÅLANDS REGERING

Ålands landskapsregering

Ålands regering benämns landskapsregeringen som kan ha högst åtta ministrar och leds av regeringschefen lantrådet. Landskapsregeringen utses av lagtinget enligt parlamentariska principer efter förhandlingar mellan de politiska grupperna. Målet för förhandlingarna är att landskapsregeringen skall stödja sig på en så bred majoritet som möjligt, men också minoritetsregeringar tillåts.

Förvaltningen

Till sin hjälp har landskapsregeringen en allmän förvaltning som består framför allt av det centrala ämbetsverket med ett regeringskansli, fem avdelningar och en lagberedning. Den allmänna förvaltningen handhar förvaltningen på alla de områden som enligt självstyrelselagen ska skötas av autonomin i stället för av finska staten. Således sköter landskapsregeringen och den allmänna förvaltningen uppgifter som i övriga Finland handhas av statsrådet, ministerier, regionförvaltningsverken samt av olika centrala ämbetsverk.

AUTONOMINS TILKOMST

Hur kommer det sig att ett så litet folk har rätt till internt självbestämmande?

Så länge man vet har ålänningarna talat svenska och haft en kultur som varit snarlik den svenska. Åland tillhörde också det svenska riket, tidvis med en rätt självständig förvaltning, ända till freden i Fredrikshamn den 17 september 1809. Ålänningarna anförda av länsman Eric Arén och pastorsadjunkt Johan Henrik Gummerus ledde en bondehär som 1808 lyckades hålla Åland svenskt med hjälp av svenska

styrkor. Vid freden i Fredrikshamn tvingades dock Sverige att avstå såväl Åland som Finland till Ryssland. Åland blev därigenom en del av storfurstendömet Finland.

När det ryska tsardömet började falla i spillror hölls i augusti 1917 en hemlig överläggning mellan företrädare för samtliga åländska kommuner på Ålands folkhögskola. Där beslöt man att begära återförening med det gamla moderlandet Sverige. Denna önskan framfördes av åländska representanter till den svenska kungen och regeringen och stöddes bl.a. av en massadress som hade undertecknats av en överväldigande majoritet av den vuxna hemmavarande befolkningen.

I december 1917 utropade sig Finland till självständig republik med stöd av samma princip om folkens självbestämmanderätt som ålänningarna åberopade till stöd för återföreningen med Sverige. Från finländsk sida var man dock inte beredd att tillmötesgå ålänningarnas återföreningsanspråk utan ville i stället ge dem en viss form av inre självstyrelse. Finlands riksdag antog därför år 1920 en självstyrelselag som ålänningarna dock inte accepterade. På grund av Ålandsfrågans internationella karaktär hänsköts den till det nybildade Nationernas förbund (NF). NF:s råd fattade i juni 1921 beslut

1954 fick Åland sin egen flagga.

om en kompromiss där ingen av de tre parterna i konflikten, Finland, Sverige och Åland blev helt lottlös. Finland fick suveräniteten över Ålandsöarna men måste förbinda sig att garantera Ålandsöarnas befolkning dess svenska språk, kultur, lokala sedvänjor och det självstyrelsesystem som Finland år 1920 erbjudit Åland. Beslutet kompletterades med den s.k. Ålandsöverenskommelsen mellan Finland och Sverige om hur garantierna skulle förverkligas. Samtidigt beslöt NF att ett avtal om Ålands demilitarisering och neutralisering skulle uppgöras för att Åland inte i framtiden skulle utgöra ett militärt hot mot Sverige.

Efter det att Finlands riksdag i december 1921 godkänt en lag med särskilda nationalitetsgarantier för ålänningarna, förrättades våren 1922 det första valet till landstinget. Landstinget, som lagtinget tidigare hette, sammanträdde till sitt första plenum den 9 juni 1922, den dag som numera firas som Ålands självstyrelsedag. Självstyrelselagen har därefter totalreviderats två gånger, 1951 och 1991.

Hembygdsrätten

Åländsk hembygdsrätt utgör en förutsättning för:

- rösträtt och valbarhet i lagtingsval
- rätt att äga och besitta fast egendom
- rätt att bedriva näring.

Inskränkningarna i rätten att äga och besitta fast egendom har tillkommit i syfte att bevara jorden i den åländska befolkningens ägo. Hembygdsrätten utgör alltså inget hinder för inflyttning till Åland. Hembygdsrätten erhålls vid födseln om någondera föräldern har hembygdsrätt. Inflyttade som har bott på Åland i fem år och som har tillfredsställande kunskaper i svenska får på ansökan åländsk hembygdsrätt. Endast finska medborgare kan förvärva hembygdsrätt.

Landskapsregeringen kan bevilja undantag från kravet på hembygdsrätt för att äga fast egendom och idka näring. Den som varit bosatt utanför Åland längre tid än fem år förlorar hembygdsrätten.

Språkbestämmelserna

Enligt självstyrelselagen är Åland enspråkigt svenskt. Det betyder bland annat att ämbets språket är svenska i landskapets, kommunernas och statens förvaltning på Åland. Skrivelser och andra handlingar som statliga myndigheter sänder till Åland ska likaså vara på svenska. Undervisningsspråket i de skolor som finansieras med samhällsmedel är svenska.

Demilitariseringen

Åland är demilitariserat, vilket innebär att militär inte får uppehålla sig på öarna och att Åland inte heller får befästas. Åland är även neutraliserat och ska därmed hållas utanför krigshändelser.

När Åland år 1809 införlivades med det ryska kejsardömet påbörjades byggandet av en stor fästning i Bomarsund på fasta Ålands östra sida. Under Krimkriget angreps och intogs fästningen av trupper från Frankrike och England i augusti

1854. Vid den efterföljande freden i Paris 1856 demilitariserades Åland genom en ensidig förpliktelse från rysk sida.

När Nationernas förbund år 1921 fattade beslut om Ålands statstillhörighet bestämdes också att en internationell konvention skulle upprättas. Genom konventionen av den 20 oktober 1921 bekräftades demilitariseringen från år 1856 och samtidigt neutraliserades Åland. Konventionen undertecknades av tio stater. Ryssland är inte part i 1921 års konvention, men i Moskvafördraget om Ålandsöarna 1940 och fredsfördraget i Paris 1947 finns bestämmelser om Ålands demilitarisering, däremot nämns inte neutraliseringen. Den som har hembygdsrätt och flyttat till Åland före 12 års ålder är befriad från värnplikt i Finland.

ÅLAND I VÄRLDEN

Det nordiska samarbetet

Åland har sedan 1970 egen representation i Nordiska rådet. Lagtinget väljer två ledamöter till medlemmar i rådet. Tillsammans med de av landskapsregeringen utsedda representanterna bildar de Ålands delegation i Nordiska rådet. Landskapsregeringen deltar dessutom i Nordiska ministerrådets arbete.

Åland i EU

Enligt självstyrelselagen hör utrikesförvaltningen inte till Ålands behörighetsområde utan utrikespolitiken är gemensam för hela landet. Trots detta har Åland ett inflytande på sådana internationella avtal som innehåller bestämmelser som faller inom Ålands behörighetsområde. Självstyrelselagen anger att när Finland ingår ett sådant internationellt avtal krävs lagtingets bifall för att avtalet ska bli gällande också på Åland. När Finland anslöts till Europeiska unionen

1995 krävdes alltså samtycke av Ålands lagting för att även Åland skulle anslutas till EU. Lagtinget gav sitt bifall efter det att ålänningarna sagt sitt i två olika folkomröstningar och efter att det stod klart att Ålands förhållande till EU:s regelverk skulle regleras i ett särskilt protokoll. Enligt protokollet, som ingår i Finlands anslutningsfördrag, står Åland utanför EU:s skatteunion. Dessutom tillåter protokollet särskilda regler för köp av fast egendom och rätt att idka näring på Åland. Vidare bekräftas Ålands folkrättsliga särställning genom en notering i protokollet.

Åland – ett exempel för andra

Politiker, forskare och journalister världen över studerar ofta Åland som ett exempel på en lyckad minoritetslösning. Maktfördelningen mellan Åland och Finland samt kravet på ömsesidighet för att ändra maktfördelningen, hembygdsrätten och jordförvärvs begränsningarna hör till det som väcker intresse liksom möjligheterna till inflytande över internationella avtal. Åland anses unikt för att autonomin har bestått under en lång tid, att lösningen tillkommit utan väpnad konflikt och att Åland är både autonomt och demilitariserat.

PB 1060 AX-22111 Mariehamn
Tel. +358 18 25000
info@regeringen.ax
www.regeringen.ax

